

Artur Adamczyk*
Goran Ilik**

Wpływ kryzysu migracyjnego Unii Europejskiej na stosunki grecko-tureckie¹

Wprowadzenie

Już od początku powstania nowożytnej Grecji stosunki z jej tureckim sąsiadem cechowała wrogość i nieufność. Społeczeństwo greckie przez długi czas uznawało Turcję za tradycyjnego wroga, który przez czterysta lat okupował ziemię helleńską i stał na przeszkodzie odrodzeniu państwa greckiego w XIX w.² Ocena Greków przez Turków jest podobna i wiąże się z kolei z grecką agresją na terytorium Azji Mniejszej w latach 1919–1922. Kampania ta nazywana jest w Turcji wojną narodowowyzwoleńczą, która zapobiegła okupacji greckiej i przyczyniła się do powstania Republiki Tureckiej.

Relacje między Grecją a Turcją zostały uregulowane traktatem zawartym w Lozannie w 1923 r., ustanawiającym granicę grecko-turecką w Tracji i określającym przynależność wysp egejskich. Porozumienie z Lozanny obejmowało także kwestię wymiany ludności między oboma państwami³. Dzięki podpisaniu tego traktatu nastąpiło ocieplenie w stosunkach między Atenami i Ankarą, które przetrwało przez następne trzy dekady.

Poprawne stosunki między Grecją a Turcją utrzymywały się po II wojnie światowej w sytuacji istniejącego układu dwublokowego, scementowane

* Dr Artur Adamczyk – Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, e-mail: a.adamczyk@uw.edu.pl.

** Prof. Goran Ilik – Dziekan Wydziału Prawa, University 'St. Clement of Ohrid' – Bitola, e-mail: goran.eu@gmail.com.

¹ Pierwsza wersja artykułu została opublikowana w języku angielskim w „Yearbook of Polish European Studies”, vol. 19/2016.

² Szerzej na temat historii stosunków grecko-tureckich patrz w: R. Clogg, *A Concise History of Greece*, Cambridge 2002.

³ S.J. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, New York 1977, s. 364 i nast.

istnieniem wspólnego wroga w postaci Związku Radzieckiego i przynależnością obu państw od 1952 r. do Paktu Północnoatlantyckiego. Pogorszenie stosunków między Atenami i Ankarą nastąpiło w połowie lat 50. XX w. w związku z pojawieniem się kwestii cypryjskiej⁴. Podpisanie w 1959 r. porozumienia między Grecją, Turcją i Wielką Brytanią w sprawie niepodległości Cypru tylko na krótki okres ustabilizowało sytuację między Atenami i Ankarą. Kolejne kryzysy cypryjskie z lat 1963/1964 oraz 1967 r. zaostrzyły stosunki we wschodniej części Morza Śródziemnego. Apogeum kryzysowej sytuacji w stosunkach grecko-tureckich nastąpiło w 1974 r., kiedy junta ateńska przeprowadziła próbę zamachu stanu na Cyprze, a Turcja w odpowiedzi dokonała inwazji na północną część wyspy. Problem cypryjski był niewątpliwie główną przyczyną pogorszenia stosunków między dwoma sąsiadującymi państwami, jednak przyczynił się także do wywołania kolejnych antagonizmów związanych z wyznaczeniem granic na Morzu Egejskim.

Spór egejski składa się z kilku elementów, które dotyczą: delimitacji szelfu kontynentalnego, wyznaczenia granic morza terytorialnego i przestrzeni powietrznej oraz remilitaryzacji wysp greckich leżących u wybrzeży Azji Mniejszej. W ostatnich latach Turcja zakwestionowała także „greckość” niektórych wysp Morza Egejskiego leżących u wybrzeży Turcji. Problem egejski regularnie wywołuje napięcia w stosunkach grecko-tureckich. W 1996 r. o mały włos nie doszło do wojny między oboma krajami w sprawie przynależności terytorialnej małej wyspy Imia⁵. Dzięki permanentnym wysiłkom państw NATO, a w szczególności USA, udawało się do tej pory za każdym razem zażegnawać te kryzysy. Od 1999 r. można było zaobserwować ocieplenie relacji między Atenami i Ankarą. Paradoksalnie dzięki katastrofalnym w skutkach trzęsieniom ziemi w Turcji i w Grecji w połowie 1999 r. między dwoma państwami rozpoczął się intensywny dialog nazwany „dyplomacją sejsmiczną”⁶. Ugodowa postawa Grecji spowodowała, że w 1999 r. Unia Europejska nadała Turcji status oficjalnego kandydata do członkostwa w tej organizacji.

Okres „miesiąca miodowego” w stosunkach grecko-tureckich jest jednak pozorny. W relacjach między państwami wciąż panuje atmosfera nieufności i podejrzliwości. Katalog problemów w relacjach dwustronnych wciąż się rozrasta, w ostatnich latach doszedł kolejny problem, który jeszcze bardziej komplikuje sytuację na Morzu Egejskim – problem migrantów próbujących się przedostać z Turcji do Grecji.

⁴ T. Bahcheli, *Greek-Turkish Relations Since 1955*, London 1990, s. 40 i nast.

⁵ T. Veremis, *The Ongoing Aegean Crisis*, „Thesis. A Journal of Foreign Policy Issues”, no. 1/1997.

⁶ A. Gundogdu, *Identities in Question: Greek-Turkish Relations in a Period of Transformation?*, „Meria. Middle East Review of International Affairs”, no. 1/2001, s. 1.

Polityka Grecji wobec problemu imigrantów

Począwszy od 2010 r., można zaobserwować wyraźny, a nawet gwałtowny wzrost napływających cudzoziemców do Grecji⁷. Najwięcej osób zatrzymanych za próbę nielegalnego wjazdu do kraju odnotowano na granicy lądowej z Turcją. Ponieważ ateński rząd nie radził sobie z problemem napływających imigrantów, Unia Europejska przyszła z pomocą Grecji, rozpoczynając w 2010 r. lądową i morską operację kontroli granic pod nazwą Posejdon, koordynowaną przez unijną agencję FRONTEX⁸. Rządząca wówczas w Grecji konserwatywna partia Nowa Demokracja, negatywnie nastawiona do imigrantów, postanowiła ostatecznie uszczelnić granicę lądową z Turcją⁹. W tym celu Ateny poprosiły o pomoc finansową Komisję Europejską, która miała być przeznaczona na budowę płotu z drutu kolczastego oraz rowu przeciwczołgowego na granicy grecko-tureckiej w Tracji¹⁰. KE odmówiła pomocy, argumentując, że budowa takiej zapory nie przyniesie spodziewanych przez Greków rezultatów¹¹. Ateny postanowiły samodzielnie sfinansować przedsięwzięcie, które oznaczono kryptonimem Tarcza (gr. *Aspida*), i ukończyły je w 2012 r.¹² Akcja „Tarcza” miała pokazać nielegalnym imigrantom, że wjazd do Grecji od strony Turcji jest niemożliwy, dlatego też na granicy w Tracji przetrzucono blisko 2 tys. urzędników, którzy mieli patrolować teren i wychwytywać podejrzanych.

W tym samym roku wewnątrz kraju służby policyjne rozpoczęły realizację projektu „Gościnnie Zeus” (gr. *Xenios Zeus*), polegającego na intensywnej kontroli dokumentów osób podejrzanych o nielegalny pobyt w Grecji. W rezultacie akcji, która trwała do 2014 r., skontrolowano setki tysięcy „podejrzanych”. Tylko w drugiej połowie 2012 r. zatrzymano 65 tys. osób w celu weryfikacji, spośród których ok. 4 tys. okazało się być nielegalnymi imigrantami. Zostali oni poddani procedurze deportacji¹³.

⁷ A. Triandafylidou, *Migration In Greece, Developments in 2013*, Report prepared for the OECD Network of International Migration Experts, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy, 13 November 2013, s. 7, http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/10/Migration-in-Greece-Recent-Developments-2013_2.pdf (dostęp 3.12.2015).

⁸ FRONTEX Between Greece and Turkey: At the Border of Denial, May 2014, <http://www.frontexit.org/fr/docs/49-frontextbetween-greece-and-turkey-the-border-of-denial/file> (dostęp 1.02.2016).

⁹ M. Martin, *The Rise of xenophobia and the migration crisis In Greece. The Council of Europe's wake-up call: "Europe cannot afford to look away"*, Statewatch Analysis, March 2013, s. 3.

¹⁰ Budowa rowu przeciwczołgowego na granicy z Turcją wynikała raczej z odwiecznej obawy Grecji przed agresją Turcji, niż z potrzeby zatrzymania nielegalnych imigrantów.

¹¹ M. Martin, op.cit., s. 3.

¹² *Tsipras under pressure to tear down Turkish border fence*, EuroActiv, 3 November 2015.

¹³ FRONTEX Between Greece and Turkey: At the Border of Denial, op.cit., s. 68–69.

Stanowisko rządu greckiego wobec uchodźców zmieniło się wraz z utworzeniem przez partię SYRIZA nowego gabinetu w styczniu 2015 r. Partia złożona z radykalnych socjalistów postulowała zmianę polityki migracyjnej kraju, wskazując na potrzebę przestrzegania praw człowieka, zamknięcia ośrodków detencyjnych oraz umożliwienie legalizacji imigrantów i uchodźców nieposiadających ważnych dokumentów podróży¹⁴. Jedną z pierwszych decyzji rządu premiera Aleksisa Ciprasa było stopniowe zamykanie ośrodków detencyjnych i zamienienie ich w „gościnne” ośrodki o charakterze otwartym lub półotwartym, w których warunki spełniałyby podstawowe wymagania dla zapewnienia godnej egzystencji ludzkiej¹⁵. Zakończono także akcję „Gościnny Zeus” i przekazano urzędnikom wytyczne, aby środki zatrzymania stosować w skrajnych przypadkach. Podstawą zachowań greckich urzędników wobec cudzoziemców miało być przestrzeganie praw człowieka¹⁶. Wiceminister ds. polityki imigracyjnej Tasia Christodulopulu publicznie ogłosiła, że nie powinno się stosować określenia „nielegalny” wobec imigrantów, gdyż są to osoby, którym należy się pomoc¹⁷. Zaproponowała także, aby uchodźców rozlokowywać w różnych jednostkach samorządowych w całym kraju. Ta propozycja spotkała się jednak z protestem ze strony lokalnych urzędników¹⁸.

Polityka nowego rządu spotkała się z krytyką największej partii opozycyjnej – Nowej Demokracji, za której rządów wprowadzono najbardziej restrykcyjne rozwiązania wobec nielegalnych i imigrantów i uchodźców. Lider tej partii – A. Samaras – szczególnie skrytykował zakończenie akcji „Gościnny Zeus” i zamykanie ośrodków detencyjnych, argumentując, że w konsekwencji gwałtownie wzrośnie przestępczość i zagrożenie dla obywateli greckich. Szczególny sprzeciw wyraził wobec postulatów zniesienia zapór na granicy lądowej z Turcją¹⁹.

Zamknięcie ośrodków detencyjnych spowodowało, że imigranci i uchodźcy zaczęli w ogromnych grupach zalegać na głównych placach i parkach Aten. Wywoływało to sprzeciw zarówno mieszkańców stolicy,

¹⁴ http://www.syriza.gr/pdfs/politiki_apofasi_idrytikou_synedriou_syriza.pdf (dostęp 8.12.2016).

¹⁵ A. Triandafyllidou, E. Gemi, *Irregular migration in Greece: What is at stake?*, “ELIAMEP Policy Paper”, June 2015, s. 4.

¹⁶ C. Katsiaficas, *A New day for Greek Migration Policy? The New Government and Prospects for reform*, “BREF Commentary”, no. 33, 3 March, 2015, s. 2–3.

¹⁷ A.A. Nestoras, *The Gatekeeper’s Gambit: SYRIZA, Left Populism and the European Migration Crisis*, Institut of European Democrats Working Paper, Brussels, 23 December 2015, s. 12, 16.

¹⁸ A. Triandafyllidou, E. Gemi, op.cit., s. 4.

¹⁹ *Tsipras under pressure to tear down Turkish border fence*, EuroActiv, 3 November 2015.

jak i władz lokalnych krytykujących politykę rządu. Równocześnie coraz trudniejsza sytuacja panowała na wyspach, gdyż ze względu na zamknięcie ośrodków detencyjnych nie było gdzie odsyłać napływających uchodźców, którzy zaczęli tworzyć potężne nielegalne obozy w miejscach, do których dotarli²⁰. Jednak głównym celem napływających cudzoziemców nie było pozostanie w Grecji, tylko jak najszybsze przemieszczenie się tzw. szlakiem bałkańskim w kierunku północnym do bogatych państw Unii Europejskiej.

Pozostałe państwa Unii Europejskiej początkowo zbagatelizowały zjawisko pojawiania się kolejnych fal uchodźców u wybrzeży wysp greckich. Komisja Europejska dopiero w maju 2015 r. przygotowała propozycję reakcji na masowe zjawisko migracji w postaci Europejskiego programu w zakresie migracji²¹. W konsekwencji inicjatywy Komisji we wrześniu 2015 r. Rada Unii Europejskiej podjęła decyzję mającą ustabilizować sytuację związaną z napływem uchodźców²². Decyzja Rady zakładała pomoc tzw. krajom pierwszej linii Unii Europejskiej – Włochom i Grecji, które zostały najbardziej dotknięte kryzysem uchodźczym. Pomoc ta zakładała relokacje uchodźców (160 tys.), zwiększenie finansowania oraz utworzenie tzw. hot-spotów na terenach najbardziej zagrożonych kryzysem.

Główna uwaga greckich polityków wciąż koncentrowała się na kryzysie gospodarczym, natomiast premier Cipras sprytnie próbował wykorzystać kryzys uchodźczy w negocjacjach Grecji w sprawie pomocy finansowej dla swojego kraju. Rząd SYRIZY odwoływał się do solidarności europejskiej, wskazując, że Grecja potrzebuje przede wszystkim pomocy finansowej. W czasie kampanii do przyspieszonych wyborów parlamentarnych w Grecji we wrześniu 2015 r. kwestia imigrantów była jednym z głównych tematów debat politycznych. Premier Cipras nie zmienił swojej retoryki w zakresie traktowania uchodźców²³. W swoich wystąpieniach winą za kryzys migracyjny obarczył państwa Zachodu, oskarżając je o politykę neokolonializmu i niepotrzebne wtrącanie się w sprawy Bliskiego Wschodu, które doprowadziły kolejno do wojen w Afganistanie, Iraku, Libii i Syrii. Zdaniem polityków

²⁰ A.A. Nestoras, op.cit., s. 16.

²¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A European Agenda On Migration, Brussels, 13.5.2015, COM(2015) 240 final, http://ec.europa.eu/lietuva/documents/power_pointai/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (dostęp 8.12.2016).

²² Council Decision Establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece, (EU) 2015/1601, 22 September 2015.

²³ A. Evangelidis, *The Greek State's Response to the Refugee Crisis and the Solidarity Movement*, "Contemporary Southeastern Europe", no. 3/2016, s. 35.

SYRIZY konsekwencją tej polityki są potężne fale uchodźców docierające do Europy i to właśnie Europa jest winna tej sytuacji²⁴. W swoim populizmie SYRIZA oskarżała polityków europejskich o śmierć tysięcy osób, które zginęły, próbując się przedostać przez Morze Egejskie do Grecji²⁵. Niewątpliwie ta krytyczna retoryka lewicowych polityków miała na celu połączenie kwestii dwóch kryzysów w Grecji – ekonomicznego i finansowego. Po ponownym zwycięstwie SYRIZY we wrześniowych wyborach 2015 r. w Grecji premier Cipras nie ukrywał, że liczy na pomoc finansową Unii Europejskiej w związku z kryzysem uchodźczym²⁶. Jego strategia negocjacyjna polegała na przekazaniu: albo nam pomożecie finansowo w zakresie kryzysu gospodarczego, tzn. umorzycie część zadłużenia i zredukujecie obsługę tego długu²⁷, albo będziecie musieli sobie radzić z tysiącami imigrantów, którzy przez Grecję dotrą do najbogatszych państw UE, głównie do Niemiec i państw skandynawskich. W podobnym tonie miał się wypowiedzieć grecki minister spraw zagranicznych Nikos Kotzias „do Europy przybędą miliony migrantów, a wśród nich tysiące dzihadystów, jeżeli nie dojdzie do porozumienia z Grecją”²⁸.

Zarówno członkowie Komisji Europejskiej, jak i Rady Unii Europejskiej w swoich rozmowach z greckimi politykami wyraźnie podkreślali, że Grecja jest odpowiedzialna za skontrolowanie i zarejestrowanie osób ubiegających się o azyl na jej terenie. Coraz większe rzesze imigrantów docierały z Grecji przez Macedonię, Słowenię, Węgry, Chorwację do Austrii i Niemiec, i dalej do Danii i Szwecji. 25 października 2015 r. doszło do zorganizowania miniszczytu państw najbardziej dotkniętych exodusem uchodźców. W spotkaniu uczestniczyli liderzy z: Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Niemiec, Grecji, Węgier, Rumunii i Słowenii. Dodatkowo zostali zaproszeni premierzy państw Macedonii, Serbii i Albanii, przez które wiedzie szlak bałkański. Szczyt nie zakończył się sukcesem. Premier Cipras zdecydowanie odmówił rozbudowy obozów dla uchodźców w Grecji, jednak oficjalnie zgodził się na pomoc dla greckiej służby granicznej ze strony państw UE²⁹. Grecki polityk argumentował, że rozporządzenie

²⁴ *Χωρίς απαντήσεις ο Τσίπρας για το μείζον θέμα των προσφύγων*, <http://www.protothema.gr/politics/article/522524/sti-vouli-o-tsipras-gia-to-prosfugiko/> (dostęp 8.12.2016).

²⁵ A.A. Nestoras, op.cit., s. 17.

²⁶ N. Stamouli, *Greek Minister Rejects Criticism Over Allowing Transit of Migrants*, “The Wall Street Journal”, 25.10.2015, <http://www.wsj.com/articles/greek-minister-rejects-criticism-over-allowing-transit-of-migrants-1445772236> (dostęp 10.12.2016).

²⁷ *Greece's Tsipras to demand EU action on refugees*, 21.09.2015, <http://www.reuters.com/article/europe-migrants-greece-tsipras-idUSL5N1R1DL20150921> (dostęp 10.12.2016).

²⁸ V. Gaetan, *Greece, Turkey, and Migration Cooperation*, “Foreign Affairs”, 29.09.2015 (tłumaczenie własne).

²⁹ *Leaders Clash at migration mini-summit*, 26.10.2015, EuroActiv, <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/leaders-clash-migration-mini-summit-318840> (dostęp 10.12.2016).

Dublin II jest niezwykle krzywdzące dla jego kraju w sytuacji narastającego kryzysu uchodźców i należy je renegotjować, apelował także o większe kwoty relokacji i stworzenie europejskiej polityki migracyjnej, która odciążąłyby kraje tzw. pierwszej linii³⁰.

Zachowanie rządzącej SYRIZY, która starała się wykorzystać strach Europejczyków przed kolejnymi falami uchodźców do wynegocjowania łagodniejszych warunków spłacania swojego zadłużenia, zostało „rozpracowane” przez Brukselę. Poszczególne państwa Unii Europejskiej zaczęły oskarżać Grecję, że nie realizuje ona postanowień Traktatu z Schengen. Krytyka wobec Grecji szczególnie przybrała na sile po listopadowych zamachach terrorystycznych w Paryżu, kiedy okazało się, że dwóch dżihadystów uczestniczących w tych aktach terroru przedostało się do Europy właśnie przez Grecję³¹. Pojawiły się postulaty niektórych państw członkowskich, aby zawiesić Grecję w prawach członka strefy Schengen na dwa lata³². Ze względu na brak postępu w polityce Grecji wobec uchodźców kolejne kraje szlaku bałkańskiego zapowiedziały uszczelnienie swoich granic. Już wcześniej, bo we wrześniu 2015 r., zrobiły to Węgry, kolejne kroki, na zasadzie domina, zapowiedziały Austria, Słowenia, Chorwacja i Macedonia. Sytuacja Grecji stawała się coraz bardziej skomplikowana, gdyż mogłoby się okazać, że setki tysięcy uchodźców, nie mając możliwości transferu na północ, pozostaną na terenie Grecji. Takie rozwiązanie dla Grecji byłoby najgorsze, biorąc pod uwagę i tak niezwykle trudną sytuację ekonomiczną kraju.

W obronie Grecji stanął jednak komisarz ds. migracji i spraw wewnętrznych Dimitris Avramopoulos, który podkreślił, że Grecja podjęła już kroki w celu naprawienia sytuacji. Także Rada Unii Europejskiej zaleciła Grecji podjęcie działań naprawczych. Krytyka ze strony państw członkowskich wywarła presję na rząd ateński, który poprosił Unię Europejską o pomoc. Grecja zobowiązała się także do otwarcia pięciu „hot-spotów” na wyspach Chios, Samos, Leros, Lesbos i Kos oraz dwa ośrodki relokacyjne, jeden w Sindos (Saloniki) i drugi w Schisto (Pireus)³³. Grecja próbowała jeszcze szantażować UE w lutym 2016 r., że nie zgodzi się na porozumienie z Wielką Brytanią, które wynegocjowano przed brytyjskim referendum, jeżeli inni członkowie Unii zamkną swoje granice przed

³⁰ Ibidem.

³¹ *Tension grows between Brussels and Athens over Schengen rules*, 28.01.2016, EurActiv., <http://www.euractiv.com> (dostęp 26.10.2017).

³² *Greece told it could be kicked out of Schengen*, 3.12.2015, EurActiv., <http://www.euractiv.com> (dostęp 26.10.2017).

³³ *EU Balckmail Worked: Greece to Rush for 5 Hot Spots & 2 Relocation Camps – But Many Question Still Open*, <http://www.keeptalkinggreece.com/2016/02/01> (dostęp 18.12.2016).

uchodźcami. Jednak Bruksela nie uległa naciskom Grecji, ponawiając groźby wykluczenia jej ze strefy Schengen³⁴.

W argumentacji greckich polityków coraz częściej zaczęła pojawiać się „karta turecka”. Winą za napływ imigrantów do Unii Europejskiej zaczęto obarczać (poniekąd słusznie) Turcję³⁵. Grecja podpisała z Turcją porozumienie o readmisji już w 2002 r., w którym Ankara zobowiązywała się do przyjmowania wydalonych z Grecji nielegalnych imigrantów z tureckim obywatelstwem oraz tych, którzy z krajów trzecich dotarli do Grecji przez Turcję. Zdaniem urzędników greckich to Turcja powinna kontrolować swoje granice i dokonać weryfikacji uchodźców na terenie swojego kraju oraz udzielić tym osobom opieki³⁶. Turcja jednak nie podejmowała takich kroków. Przymykała także oko na działalność tureckich przemytników, którzy, organizując transport do Grecji, instruowali nielegalnych emigrantów, aby ci niszczyli swoje dokumenty i podawali się za uchodźców, co utrudniało proces identyfikacji cudzoziemców. Z kolei Ankara nie zgadzała się, aby Grecja odsyłała do niej osoby, które nie posiadają dokumentów, nawet jeśli przybyły one na wyspy greckie z Turcji. Ta sytuacja powodowała, że Grecja nie była w stanie dokonać readmisji nielegalnych imigrantów do Turcji. Postawa Ankary wobec uchodźców polegająca na ułatwianiu ich przepływu na teren Grecji jest odczytywana przez część greckich polityków jako realizacja doktryny byłego prezydenta Turcji Turguta Özala. Miał on stwierdzić: „[...] my nie potrzebujemy wojny z Grecją. Nam wystarczy wysłać do nich kilka milionów nielegalnych imigrantów z Turcji, żeby z nimi skończyć”³⁷.

Turcja wobec problemu migracyjnego

Od początku powstania Republiki Turcji w 1923 r. jej nowe władze, a w szczególności prezydent Kemal Pasza Atatürk, podkreślały, że podstawą funkcjonowania i tożsamości kraju jest jego homogeniczność. Młode państwo miało być zamieszkiwane przez ludność mówiącą po turecku oraz będącą muzułmanami rytu sunnickiego³⁸. Rezultatem stosowania

³⁴ R. Schabi, Who is ‘weaponising’ the Syrian Refugees?, “Al Jazeera”, 15.03.2016.

³⁵ *Tsipras gears up refugee talks in Turkey*, “Ekathimerini”, 4.11.2015, <http://www.ekathimerini.com/203121/article/ekathimerini/news/tsipras-gears-up-for-refugee-talks-in-turkey> (dostęp 10.12.2016).

³⁶ *Turkey as a “Safe Third Country” for Greece, European Stability Initiative*, 17.10.2015, s. 2, <http://www.esiweb.org> (dostęp 11.12.2016).

³⁷ J.M. Nomikos, *Illegal Immigration and Organized Crime In Greece*, „Research Paper”, no. 144/2010, s. 11.

³⁸ G. Seufert, *Turkey as Partner of the EU in the Refugee Crisis*, „SWP Comments”, January 2016, Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, s. 3.

tego pryncypium były decyzje, które wzmacniały jednolitość narodową kraju, m.in. wymiana ludności z Grecją, w rezultacie której z Turcji wydalono blisko 1,5 mln prawosławnych Greków³⁹, oraz wieloletnia polityka dyskryminacyjna wobec Kurdów, którzy do tej pory nie uzyskali statusu mniejszości narodowej. Zasada homogeniczności narodowej pozostaje wciąż fundamentem realizacji polityki państwa, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym, co przekłada się na jej stosunek do osób próbujących przekroczyć jej granicę.

Turcja od 1961 r. jest sygnatariuszem konwencji genewskiej z 1951 r. regulującej status uchodźcy, jednak przyjęła protokół ograniczający jej stosowanie tylko do osób pochodzących z Europy, a dokładnie z państw członkowskich Rady Europy⁴⁰. Decyzja o ograniczeniu geograficznym stosowania konwencji związana jest z położeniem Turcji w niezwykle konfliktogennym regionie świata, w którym permanentnie dochodzi do różnego rodzaju kryzysów międzynarodowych, którym towarzyszą masowe ucieczki ludności⁴¹. W trosce o zagwarantowanie własnej homogeniczności narodowej Turcja wysłała wyraźny sygnał do społeczności międzynarodowej, że w jej kraju cudzoziemcy spoza Europy nie uzyskają właściwej opieki – są niemile widziani. Nie oznacza to jednak, że na terenie Turcji nie pojawiali się uchodźcy. W państwie położonym na styku trzech kontynentów – Europy, Azji i Afryki, będącym naturalnym korytarzem łączącym Wschód i Zachód, uchodźcy pojawiali się zawsze, gdy dochodziło do kryzysów w najbliższym sąsiedztwie. Około 1,5 mln uchodźców z Iranu przybyło do Turcji po rewolucji irańskiej 1979 r., kolejno cudzoziemcy z Iraku napływali w czasie wojny iracko-irańskiej toczony w latach 80.⁴² W 1991 r. blisko 500 tys. Kurdów irackich uciekło do Turcji przed represjami Saddama Hussaina, w kolejnych latach 90. schronienia nad Bosforem szukali Bośniacy i Kosowarzy uciekający z pograżonych wojną Bałkanów⁴³. Zdecydowana większość z tych uchodźców albo wróciła do swoich macierzystych krajów po uspokojeniu sytuacji, albo ruszała do innych państw, w których mogła uzyskać status uchodźcy.

³⁹ S.J. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, New York 1977, s. 364 i nast.

⁴⁰ Jako przykład można podać fakt, że w latach 1995–2010 rocznie przyznawano zaledwie ok. 20 statusów uchodźcy, za: G. Seufert, op.cit.

⁴¹ A. İÇduygu, *Turkey's Evolving Migration Policies: A Mediterranean Transit Stop at the Doors of the EU*, "IAI Working Papers", September 2015, s. 7.

⁴² N. Gokalp Aras, Z. Sahin Mencutek, *The International Migration and Foreign Policy Nexus: the Case of Syrian Refugee Crisis and Turkey*, „Migration Letters”, vol. 12, no. 3/2015, s. 197.

⁴³ F. Düvell, *Turkey, the Syrian Refugee Crisis and the Changing Dynamics of transit Migration*, „Mediterranean Yearbook”, January 2013, s. 278.

Wraz z rosnącym napływem uchodźców Turcja starała się uszczelnić swoją granicę. Na początku XXI w. ograniczono „przepuszczalność” granicy z Iranem przez położenie min oraz budowę wież obserwacyjnych. Pozostałe granice na wschodzie (z dawnymi państwami ZSRR) także były dobrze strzeżone. Natomiast długa na 900 km granica z Syrią była już zaminowana i odgradzona płotem z drutu kolczastego od lat 50., kiedy Turcja zaczęła się obawiać rewizjonizmu terytorialnego Syrii w sprawie prowincji Hatay⁴⁴. Także militarna współpraca Kurdów tureckich ze swoimi krajanami z Syrii zmusiła tureckie służby graniczne do większej kontroli. Zabiegi te nie zniwelowały jednak problemu przenikania osób przez granice tureckie⁴⁵.

Wojna domowa w Syrii, która wybuchła w 2011 r., zmieniła politykę Turcji wobec uchodźców docierających z południa. Erdoğan zakładał, że powstańcy syryjscy szybko obalą prezydenta Assada, a Turcja, udzielając pomocy opozycji i przyjmując uchodźców, zdobędzie wpływy polityczne w tym kraju. To spowodowało realizację przez Turcję polityki „otwartych drzwi” dla syryjskich uchodźców. Rząd turecki zaczął organizować obozy dla uchodźców przy granicy z Syrią, nie zgadzając się początkowo na przyjmowanie międzynarodowej pomocy dla Syryjczyków. To ograniczenie było najprawdopodobniej spowodowane faktem używania tych obozów jako miejsc organizowania szkolenia dla syryjskich powstańców i zachęcania ich do powrotu i dalszej walki z reżimem Assada⁴⁶. Polityka Turcji wobec Syrii była elementem większych planów Ankarę w regionie Bliskiego Wschodu, zakładających odbudowę jej mocarstwowej pozycji w regionie oraz uzyskanie religijnego przywództwa wśród krajów islamu sunnickiego. Fiasko tych planów, a w szczególności pogorszenie relacji z Egiptem, Izraelem, Irakiem i Iranem, osłabiło międzynarodową pozycję Turcji. Porażka Erdoğan była szczególnie widoczna w Syrii, gdzie reżim Assada uzyskał poparcie militarne Rosji, co zintensyfikowało exodus ludności syryjskiej do sąsiednich krajów, w tym najwięcej do Turcji⁴⁷. Sytuacja w regionie nie tylko powstrzymała polityczne ambicje Ankarę, ale także pokazała, że politycy tureccy nie radzą sobie z kryzysem uchodźczym⁴⁸. Turcy zaczęli współpracować z UNHCR i zezwolili na ich obecność w swoim kraju w celu rozbudowy infrastruktury dla

⁴⁴ E. Lundgren Jorum, *Beyond Syria's Borders*: s. 89 i nast.

⁴⁵ B. Togral Koca, *Deconstructing Turkey's "Open Door" Policy towards refugees from Syria*, „Migration Letters”, vol. 12, no. 3, s. 215.

⁴⁶ G. Seufert, op.cit., s. 6; N. Gokalp Aras, Z. Sahin Mencutek, op.cit., s. 203.

⁴⁷ A Deal between Turkey and the European Union: Selling Syrian Refugees Short, Assesment Report, Arab Center for Research and Policy Studies, April 2016, s. 2–3.

⁴⁸ N. Gokalp Aras, Z. Sahin Mencutek, op.cit., s. 202.

uciekających Syryjczyków. Dzięki współpracy z INZ i organizacjami pozarządowymi rząd turecki zorganizował 25 obozów wzdłuż granicy z Syrią, w których przygotowano miejsca dla ok. 270 tys. uciekinierów⁴⁹. Była to jednak liczba niewspółmierna dla blisko 2 mln Syryjczyków i Irakijczyków uciekających przed wojną domową. Sytuacja zaczęła przerastać możliwości rządu tureckiego, który przyjął w 2014 r. nową ustawę w sprawie cudzoziemców i ochrony międzynarodowej, w której wprowadził status „ochrony tymczasowej” dla syryjskich uciekinierów⁵⁰. Status ten gwarantuje tymczasową ochronę, polegająca na zapewnieniu dostępu do opieki zdrowotnej oraz dostępu w sposób ograniczony do tureckiego rynku pracy. Prawo to jednak w praktyce nie działa. Nie daje ono przede wszystkim możliwości integracji rodzin i zmusza uciekinierów do samodzielnego radzenia sobie z sytuacją i pracy na czarno. Nie daje żadnych rzeczywistych perspektyw na osiedlenie się w Turcji, gdyż w każdej chwili może zostać cofnięte.

Syryjczycy nie chcą pozostać w Turcji. Zdając sobie sprawę, że nie mogą wrócić do swojego kraju ze względu na toczącą się wojnę, której zakończenia nie można przewidzieć w najbliższym czasie, postanawiają szukać miejsca, gdzie mogliby rozpocząć nowe życie. Turcja nie jest takim miejscem, gdyż nie udziela im statusu uchodźcy, nie gwarantuje im zakwaterowania, pracy, opieki zdrowotnej, zatem starają się uciekać z tego kraju⁵¹.

Brak rzeczywistej ochrony dla uchodźców w Turcji przyczynił się do podejmowania prób ucieczki z Turcji na masową skalę, która miała swoje apogeum w 2015 r. Rząd turecki nie tylko nie utrudniał tego exodusu, ale także przymykał oko na przybierający na sile szmugiel osób przez jej zachodnią granicę. Pozbywał się w ten sposób problemu, z którym sobie nie radził. Rozrastała się skala przemytu osób wynikająca z powstania swego rodzaju przemysłu w świadczeniu tych usług. Ocenia się, że zyski tureckiej mafii organizującej przemyt ludzi w 2015 r. wyniosły ok. 5 mld euro⁵². Koszt przeszmuglowania jednej osoby to ok. 2,5 tys. euro⁵³.

Kryzys migracyjny z 2015 r. zmusił państwa UE do podjęcia rozmów z Turcją w sprawie kontroli jej granicy i ograniczenia migracji. Państwa

⁴⁹ N.A. Şirin Öner, D. Genç, *Vulnerability Leading to Mobility: Syrians' Exodus from Turkey*, "Migration Letters", vol. 12, no. 3, s. 255.

⁵⁰ *No Safe Refuge. Asylum-Seekers and Refugees Denied Effective Protection in Turkey*, Amnesty International, London 2016, s. 13 i nast.

⁵¹ Z. Kutlu-Tonak, *Endless Escape: From Syria to Turkey, Then to Europe*, „Studies on Ethnicity and Nationalism”, vol. 16, no. 1/2016, s. 122.

⁵² *No Safe Refuge. Asylum-Seekers and Refugees Denied Effective Protection in Turkey*, Amnesty International, London 2016, s. 9.

⁵³ S.R. Powell, *EU/Turkey Refugee Agreement Benefits EU, Not Stranded Refugees*, "Washington Report on the Middle East Affairs", vol. 35, issue 4, Jun/July 2016.

UE oskarżały Ankarę, że ta nie pilnuje swoich granic i dopuszcza na swoje terytorium osoby, które są nielegalnymi imigrantami z państw trzecich, a które próbują dostać się do Europy wraz z falami uchodźców⁵⁴. W efekcie podpisanego porozumienia z UE Turcja podjęła kroki w celu ograniczenia napływu cudzoziemców na jej terytorium. W kwietniu 2016 r. Ankara ratyfikowała porozumienie o readmisji z Pakistanem, dzięki któremu zaczęto odsyłać imigrantów, którzy przybyli z tego kraju. Dzięki temu Pakistańczycy, którzy przybyli na wyspy greckie z Turcji, mogli być odsyłani także z obozów dla uchodźców w Grecji. Pakistan został uznany także przez kraje UE jako kraj bezpieczny⁵⁵. Podobne umowy o readmisji rząd turecki planuje podpisać z Afganistanem, Iranem, Irakiem, Algierią, Marokiem, Erytreą i Bangladeszem⁵⁶.

Porozumienie UE–Turcja

Problem nieszczęsnej zewnętrznej granicy Turcji, który był sygnalizowany przez Grecję, dostrzegła także Unia Europejska. Już w 2012 r. UE podpisała z Turcją porozumienie o współpracy granicznej w zakresie wymiany informacji, wspólnych akcji oraz szkolenia personelu straży granicznej, które jednak nie przyniosło spodziewanych rezultatów⁵⁷. Kolejno w grudniu 2013 r. Unia podpisała z Turcją umowę o readmisji, która weszła w życie dopiero w czerwcu 2016 r. W celu wywarcia presji na rząd w Ankarze, aby ten uszczelnił granice na Morzu Egejskim, 29 listopada 2015 r. doszło do zorganizowania specjalnego szczytu UE–Turcja w sprawie kryzysu migracyjnego. Głównym celem polityków europejskich było osiągnięcie porozumienia z Turcją, dzięki któremu uchodźcy pozostaliby na terenie Turcji i nie próbowali się dostać do państw Unii Europejskiej. Bruksela zobowiązała się m.in. do pomocy finansowej Turcji w wysokości 3 mld euro, które mają umożliwić władzom w Ankarze sfinansowanie pobytu uchodźców na terytorium Turcji⁵⁸. W celu pokazania dobrej woli UE zdecydowała o otwarciu kolejnego rozdziału w negocjacjach akcesyjnych z Ankarą w grudniu 2105 r. (polityka gospodarcza i finansowa – rozdział 17)⁵⁹. Jednak spodziewanych efektów nie było widać ani w grudniu 2015 r., ani w styczniu 2016 r., kiedy na greckie wyspy wciąż docierały

⁵⁴ A. İÇduygu, op.cit., s. 11.

⁵⁵ S.R. Powell, op.cit., s. 2.

⁵⁶ Summary of Regional Migration Trends. Middle East, Danish Refugee Council, April 2016.

⁵⁷ FRONTEX *Between Greece and Turkey: At the Border of Denial*, op.cit., s. 19–21.

⁵⁸ *Thousands Reach Greece despite Turkey–EU refugee Deal*, „Aljazeera”, 16.12.2015.

⁵⁹ Ch. De Marcilly, A. Garde, *The EU–Turkey Agreement and Its Implications. An Unavoidable but Conditional Agreement*, „European Issues”, no. 396, 14.06.2016, s. 5.

tysiące uchodźców. Zarówno prezydent Grecji Prokopis Pavlopoulos⁶⁰, jak i minister Joannis Muzalas⁶¹ oskarżyli władze tureckie, że „przymykają oko” na jawnie działających przemytników organizujących przetrzywanie osób na greckie wyspy. Obaj politycy zdecydowanie stwierdzili, że wszyscy nielegalni imigranci powinni wrócić do Turcji, czyli tam, skąd przybyli. Zdaniem greckich polityków to Turcja odgrywa kluczową rolę w kryzysie migracyjnym i od niej zależy, czy napływ imigrantów zostanie powstrzymany⁶². Do krytycznych głosów wobec Turcji ze strony Greków dołączyli także politycy europejscy, którzy także byli rozczarowani dotychczasową aktywnością rządu Ankary w kryzysie migracyjnym, pomimo obietnic, jakie Turcja złożyła na listopadowym szczycie UE–Turcja⁶³.

Ankara jednak świadomie starała się rozegrać kartę migracyjną w relacjach z Unią Europejską. Prezydent Erdoğan, zdając sobie sprawę, że uchodźcy destabilizują sytuację polityczną w wielu państwach europejskich, postanowił wykorzystać ten fakt do zmuszenia Brukseli do ustępstw w sprawie negocjacji akcesyjnych i liberalizacji wizowej⁶⁴. Przywódca turecki kilkakrotnie szantażował UE, mówiąc m.in. do przewodniczącego Komisji Europejskiej, Jean-Claude’a Junckera: „Sorry, we will open the doors and say goodbye to the migrants”⁶⁵. Naciski Turcji przyniosły spodziewane rezultaty⁶⁶. W efekcie prowadzonych negocjacji między Brukselą a Ankarą 18 marca 2016 r. podpisano porozumienie, które daje nadzieję, że kryzys uchodźczy zostanie powstrzymany. Turcja zobowiązała się bowiem do uszczelnienia swoich granic i zwalczania procederu przemykania cudzoziemców na greckie wyspy. Wszyscy nielegalni imigranci, którzy przedostali się z Turcji do Grecji (na wyspy greckie) po 20 marca 2016 r., mieli być odsyłani z powrotem do Turcji. Unia Europejska w zamian m.in. zobowiązała się, że za każdego odesłanego Syryjczyka przyjmie od Turcji Syryjczyka, którego status jest potwierdzony i uregulowany w tym kra-

⁶⁰ *Greek president accuses Turkish authorities of smuggling refugees*, „Deutsche Welle”, 18.01.2016.

⁶¹ *Greece says Turkey Turing blind eye to refugee smugglers*, „Ekathimerini”, 13.01.2016.

⁶² A. Stangos, *Beware the refugee talks*, „Ekathimerini”, 1.12.2015.

⁶³ *Athens given deadline as EU looks to send more refugees back to Greece*, „The Guardian”, 10.02.2016.

⁶⁴ K.M. Greenhill, *Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis*, „European Law Journal”, vol. 22, no. 3, May 2016, s. 325.

⁶⁵ *Turkish President Threatens to Send millions of Syrians Refugees to EU*, „The Guardian”, 11.12.2016.

⁶⁶ Początkowo Cypr próbował blokować ustępstwa wobec Turcji, jednak wycofał swoje żądania, pragnąc pomóc swojemu sojusznikowi – Grecji. Cypr żądał, aby Turcja uznała Republikę Cypryjską jako podmiot na arenie międzynarodowej w zamian za otwarcie kolejnych rozdziałów negocjacyjnych.

ju⁶⁷. Przy czym liczba przyjętych przez UE Syryjczyków nie mogła przekroczyć 72 tys.⁶⁸ Ponadto UE zobowiązała się do przyśpieszenia procesu liberalizacji wizowej dla obywateli tureckich po spełnieniu warunków wskazanych przez Komisję Europejską. Początkowo termin liberalizacji był wyznaczony na koniec czerwca 2016 r., jednak ze względu na niewypełnienie kryteriów przez Turcję do tej pory nie doszło do zniesienia wiz. Bruksela zobowiązała się także do przekazania Turcji pomocy finansowej w wysokości 3 mld euro do końca 2017 r., która miała być wydatkowana na stworzenie odpowiednich warunków egzystencjalnych dla uchodźców w tym kraju. Kolejna kwota 3 mld euro miała być przeznaczona na pomoc uchodźcom w Turcji w 2018 r. Porozumienie zakładało także intensyfikację procesu akcesyjnego Turcji, w ramach którego miało dojść do otwarcia 33 rozdziału negocjacyjnego (Przepisy finansowe i budżetowe)⁶⁹ i w najbliższej przyszłości kolejnych rozdziałów (m.in. Energia – 15, Edukacja i kultura – 26, Polityka zagraniczna, bezpieczeństwa i obrony – 31). Należy jednak pamiętać, że Unia Europejska, zgadzając się na żądania Turcji, podkreślała, że Ankara równocześnie musi wprowadzać u siebie i respektować fundamentalne zasady prawa europejskiego. Porozumienie z Turcją, które zaczęło obowiązywać od 20 marca 2016 r., przyczyniło się do wyraźnego ograniczenia napływu cudzoziemców na greckie wyspy.

Stosunki grecko-tureckie po podpisaniu porozumienia UE–Turcja w sprawie kryzysu uchodźczego

Ciężar wykonania porozumienia między Unią Europejską a Turcją spoczął na barkach rządu greckiego i tureckiego. Oczywiście Komisja Europejska w imieniu UE zobowiązała się do pomocy finansowej, doradczej oraz eksperckiej, jednak to urzędnicy obu państw egejskich musieli podjąć wysiłki w celu rozwiązania problemu uchodźców. Komisja Europejska zadeklarowała pomoc finansową dla rządu greckiego w wysokości 700 mln euro do końca 2018 r., w ramach której miała być utrzymana infrastruktura oraz obsługa dla uchodźców⁷⁰. Grecja miała stworzyć infrastrukturę dla 30 tys. cudzoziemców, UNHCR miał zorganizować kolejne 20 tys. na

⁶⁷ <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2016/03/17-18> (dość 2.04.2016).

⁶⁸ Ch. De Marcilly, A. Garde, op.cit., s. 5–6.

⁶⁹ A. Di Bartolomeo, *EU Migration Crisis Actions with a Focus on the EU–Turkey Agreement*, „Policy Brief”, issue 4/2016, s. 4–5.

⁷⁰ Między innymi planowano otwarcie kolejnego centrum recepcyjnego (*reception centre*) na Krecie, za: *Greece: Refugee Reception Could Break Down in October*, Oxford Analytica Daily Brief Service, 12.09.2016.

terenie Grecji⁷¹. Hot-spoty miały pełnić rolę ośrodków zamkniętych, tak aby urzędnicy greccy w pełni kontrolowali obecność cudzoziemców na wyspach⁷².

Ponieważ równocześnie z porozumieniem unijno-tureckim Bruksela także uzgodniła z rządem Macedonii zamknięcie granicy z Grecją dla uchodźców, Ateny znalazły się pod naciskiem rozwiązania tego problemu na własnym terytorium⁷³. Szlak bałkański został zamknięty i Grecja nie miała możliwości spychania problemu na inne kraje. Zamknięcie szlaku bałkańskiego było także wyraźnym sygnałem dla migrantów, że nie można się przedostać z Grecji dalej na północ Europy, z kolei będąca w kryzysie gospodarczym Grecja nie była atrakcyjnym krajem dla uchodźców⁷⁴. W Grecji wciąż pozostawali jednak imigranci, którym nie udało się opuścić Grecji do 20 marca 2016 r., a więc nie podlegali oni umowie UE–Turcja i równocześnie nie mogli wydostać się szlakiem bałkańskim w kierunku północnym. Takich osób było ponad 45,5 tys., mogły one ubiegać się o azyl w Grecji i być objęte procedurą relokacji w ramach UE⁷⁵.

W celu realizacji porozumienia UE–Turcja Grecja musiała dostosować swoje prawo azylowe do jego treści. Dotyczyło to przyspieszenia rozpatrywania wniosków uchodźców przybyłych do Grecji po 20 marca 2016 r. oraz ich odesłania do Turcji. I tu pojawił się problem, gdyż Turcja do tej pory nie była uznana przez Grecję jako kraj bezpieczny. Ponieważ w rezultacie porozumienia UE–Turcja Bruksela uznała Turcję za kraj bezpieczny i podlegający realizacji EU Asylum Procedures Directive, także Grecja uzyskała podstawę do uznania Turcji za taki kraj i skorzystania z możliwości odesłania do niego uchodźcy⁷⁶. Komisja Europejska argumentowała, że prawo migracyjne Turcji znowelizowane w 2014 r. i ustanawiające status czasowej ochrony dla cudzoziemców spełnia kryteria określone przez UE jako wystarczające gwarancje dla uchodźców przybywających do Turcji⁷⁷. Parlament grecki, który obradował w sprawie zatwierdzenia

⁷¹ Greece Reaches EU Cap: 50,411 Refugees, New Arrivals with Fast-Track Asylum, <http://www.keptalkinggreece.com/2016/03/21/> (dostęp 18.12.2016).

⁷² The Situation of Refugees and Migrants under the EU–Turkey Agreement of 18 March 2016, Parliamentary Assembly Council of Europe, Doc 14028, 19 April 2016, s. 6.

⁷³ Ibidem, s. 3.

⁷⁴ *EU–Turkey Refugee Deal Hinges on Greece*, „Deutsche Welle”, 3.08.2016.

⁷⁵ *EU–Turkey Deal: What Will Happen with Refugees Trapped in Greece?*, <http://www.keptalkinggreece.com/2016/03/20/> (dostęp 18.12.2016).

⁷⁶ *No Safe Refugee. Asylum-Seekers and Refugees Denied Effective Protection in Turkey*, Amnesty International 2016, s. 11.

⁷⁷ *European Union: Implementing the EU–Turkey Statement – Questions and Answers*, “Asia News Monitor”, 29.09.2016.

nowego prawa azyłowego (Law 4375/2016) na początku kwietnia 2016 r. nie stwierdził bezpośrednio, że Turcja jest bezpiecznym krajem. W ustawie określił jedynie, że uchodźcy mogą być odsyłani do pierwszego kraju azyłowego lub do bezpiecznego kraju trzeciego⁷⁸. Decyzję o ewentualnym odesłaniu uchodźcy posłowie pozostawili w gestii komisji azyłowych rozpatrujących wnioski⁷⁹. Okazało się, że członkowie tych komisji, złożonych częściowo z urzędników państwowych, częściowo z pracowników organizacji międzynarodowych (np. UNHCR), nie wydawali decyzji o odesłaniu do Turcji, uznając, że kraj ten nie może być traktowany jako bezpieczny dla uchodźców, gdyż nie gwarantuje im właściwej ochrony⁸⁰. Dopiero zmiana składu tych komisji przez rząd ateński, pod naciskiem Brukseli, przyczyniła się do wydawania decyzji o odsyłaniu uchodźców do Turcji⁸¹.

W wymiarze operacyjnym współpraca grecko-turecka dotycząca cofania uchodźców początkowo przebiegała sprawnie. Na wyspy greckie, gdzie znajdowały się ośrodki recepcyjne (poprzednio nazywane „hot-spoty”), zostali wysłani oficerowie służb granicznych Turcji w celu wspólnej weryfikacji uchodźców. Na uwagę zasługuje fakt, że Grecja nie wynegocjowała sobie obecności swoich oficerów policji w punktach kontrolnych po stronie tureckiej⁸². Efektem współpracy grecko-tureckiej było odesłanie do Turcji, w pierwszych miesiącach funkcjonowania porozumienia, grupy kilkuset osób, pochodzących głównie z Syrii, Pakistanu, Afganistanu, Bangladeszu, Iranu, Iraku, Indii, Kongo, Sri Lanki, Maroka, Nepalu, Somalii, Wybrzeża Kości Słoniowej, Egiptu, Libanu i Autonomii Palestyńskiej⁸³.

Samo porozumienie oraz pierwsze transporty odesłanych uchodźców zostały bardzo krytycznie ocenione przez lokalne grupy społeczne w Turcji. Było to szczególnie widoczne w miejscowości Dikili, gdzie stworzono tureckie centrum recepcyjne. Doszło tam do protestów mieszkańców, których przyczyną była z jednej strony obawa o straty finansowe związane z obecnością uchodźców w tym turystycznym regionie, z drugiej strony chodziło o straty związane z końcem biznesu szmuglowania uchodźców do Grecji⁸⁴.

⁷⁸ <http://www.asylumineurope.org/news/04-04-2016/greece-asylum-reform-wake-eu-turkey-deal> (dostęp 18.12.2016).

⁷⁹ A. Dimitriadi, *Deals Without Borders: Europe's Foreign Policy on Migration*, European Council on Foreign Relations Brief Policy, April 2016, s. 7.

⁸⁰ M. Karnitschnig, J. Delcker, *Europe's refugee Time Bomb*, <http://www.politico.eu/article/europes-refugee-time-bomb-merkel-turkey-deal-news/> (dostęp 18.12.2016).

⁸¹ *EU Presses Greece to Change Asylum Appeal Committees that Consider „Turkey Is Not a Safe Country”*, <http://www.keeptalkinggreece.com/2016/06/11/> (dostęp 18.12.2016).

⁸² *Greece Reaches EU Cap: 50,411 Refugees...*, op.cit.

⁸³ *European Union: Implementing the EU-Turkey Statement – Questions and Answers*, „Asia News Monitor”, 29.09.2016.

⁸⁴ *Protests in Greece and Turkey over Refugee Deal*, „Al. Jazeera”, 3.04.2016.

Pozytywne efekty współpracy grecko-tureckiej w sprawie uchodźców zostały zachwiane w rezultacie tureckiej polityki, która zmieniła się po nieudanym puczu 15 lipca 2016 r. Politycy europejscy, zaskoczeni zamachem stanu w Turcji, nie podjęli szybkiej reakcji na te wydarzenia, koncentrując się bardziej na obserwacji ich przebiegu niż wsparciu władzy Erdoğan⁸⁵. Pierwsze potępienie zamachu stanu ze strony UE nastąpiło dopiero po trzech dniach od jego próby. Prezydent Erdogan skrytykował przywódców europejskich za to, że nie potępił od razu zamachowców i nie wsparł jego rządów. W jego opinii Zachód nie zachował się lojalnie wobec Ankar⁸⁶. Jego wściekłość na postawę liderów europejskich wzmożła się, gdy skrytykowali oni kroki podjęte przez rząd turecki przeciwko opozycji. Erdoğan postanowił bowiem wykorzystać nieudany pucz jako pretekst do rozprawienia się z przeciwnikami politycznymi. W Turcji zaczęto represjonować osoby przeciwne rządowi AKP, masowe aresztowania dotknęły policjantów, wojskowych, sędziów, dziennikarzy, nauczycieli oraz wykładowców. Rządzący zaczęli napomyskać o odwołaniu moratorium na wykonanie kary śmierci. W reakcji na te działania urzędnicy UE oraz politycy europejscy wyraźnie podkreślili, że te kroki oddalają Turcję od UE i utrudniają prowadzenie dalszych negocjacji akcesyjnych, a także uniemożliwiają zniesienie wiz dla obywateli tureckich. Jako główną przyczynę niemożliwości zniesienia wiz KE podała niewykonanie wszystkich warunków, jakie postawiono Turcji w tej sprawie⁸⁷, szczególnie złagodzenia bardzo restrykcyjnej ustawy antyterrorystycznej, którą wykorzystywano m.in. przeciw opozycji.

W odpowiedzi na stanowisko UE Erdoğan stwierdził, że na terenie jego kraju przebywa ok. 3 mln uchodźców, których Turcja nie musi powstrzymać i może dojść do kolejnego exodusu cudzoziemców do Europy⁸⁸. Szantaż turecki podziałał na UE, która wysłała do Turcji we wrześniu 2016 r. wysokiego przedstawiciela ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Federicę Mogherini oraz komisarza ds. rozszerzenia Johanna Hahna⁸⁹. Ich wizyta jednak nie wpłynęła na złagodzenie postawy Erdoğan.

W międzyczasie na wyspach greckich po puczu zaczęło pojawiać się więcej uchodźców. Policjanci tureccy zostali wycofani z wysp greckich,

⁸⁵ Należy podkreślić, że w Turcji w przeciągu ostatnich kilkudziesięciu lat siły wojskowe kilkakrotnie dokonywały zamachu stanu (np. w 1960, 1980 i 1997 r.) i zawsze kończyły się one sukcesem puczystów.

⁸⁶ *EU Migrant Deal Not Possible If Turkey's Demands Not Met, Erdogan Says*, "Ekathimerini", 8.08.2016.

⁸⁷ UE postawiła Turcji łącznie 72 warunki, z czego Turcja wypełniła 68.

⁸⁸ *Refugee Flows to Greece Increase after Turkish Coup Attempt, as Erdogan Plays the Migrant Card Again*, <http://www.keeptalkinggreece.com/2016/07/29/> (dostęp 16.12.2016).

⁸⁹ T. Arango, K. Shoumali, *Refugees Pour Out of Turkey Once More as Deal with Europe Falts*, "The New York Times", 15.09.2016.

oficjalną przyczyną ich absencji była potrzeba wzmocnienia sił porządkowych w walce ze zwolennikami puczu⁹⁰. Procedura odsyłania została *de facto* czasowo zawieszona ze względu na brak gotowości Turków do przyjmowania uchodźców⁹¹. Dopiero 17 sierpnia wznowiono proces odsyłania migrantów do Turcji⁹². Liczba osób próbujących dostać się do Grecji zdecydowanie spadła od września 2016 r., głównie ze względu na pogarszające się warunki pogodowe.

Relacje na linii Bruksela–Ankara pogorszyły się jeszcze bardziej po rezolucji Parlamentu Europejskiego z listopada 2016 r., w której wezwał on UE do zamrożenia negocjacji akcesyjnych z Turcją⁹³. Stanowisko Rady Europejskiej w czasie szczytu 15 grudnia 2016 r. miało łagodniejszy wydźwięk. Przywódcy państw członkowskich UE zadeklarowali chęć kontynuowania dialogu z Turcją oraz zaplanowali zorganizowanie kolejnego szczytu z tym krajem w styczniu 2017 r. Miał on być poświęcony współpracy w zakresie polityki migracyjnej⁹⁴. Do spotkania w tym terminie jednak nie doszło ze względu na narastające napięcia między Erdoğanem a czołowymi politykami europejskimi, przede wszystkim z Niemiec, Francji i Holandii.

Stosunki na linii Turcja–UE pozostają napięte. Erdoğan wciąż grozi Brukseli uwolnieniem fali migrantów, jeżeli UE nie spełni warunków porozumienia z marca 2016 r. Głównym poszkodowanym takiego scenariusza pozostaje Grecja, która jako kraj „frontowy” UE najbardziej odczuje skutki takiej decyzji. Wydaje się, że traktowanie migrantów jako swoistej broni „masowego rażenia”⁹⁵ przez Turcję wobec Unii Europejskiej niesie ogromne ryzyko eskalacji napięcia między Atenami i Ankarą. W Grecji coraz silniejsze są obawy społeczne o utratę kontroli i suwerenności nad wyspami egejskimi⁹⁶. Obawy te są podsycane przez prawicowych polityków, którzy ostrzegają, że tworzenie na wyspach wielkich obozów dla

⁹⁰ *Refugee Flows to Greece Increase after Turkish Coup Attempt, as Erdogan Plays the Migrant Card Again*, op.cit.

⁹¹ *Withdrawal of Turkish Officers from Greece Has Hit EU–Turkey Refugee Pact*, UNHCR Officials Says, „Ekathimerini”, 1.09.2016.

⁹² *Greece returns two batches of migrants to Turkey in 24 hours*, <http://www.efe.com/> (dostęp 16.12.2016).

⁹³ Rezolucja Parlamentu Europejskiego nie ma charakteru obowiązkowego z punktu widzenia procesu decyzyjnego UE, jest tylko formą deklaracji politycznej.

⁹⁴ <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2016/12/15/> (dostęp 26.10.2017).

⁹⁵ K.M. Greenhill, *Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis*, „European Law Journal”, no. 3, May 2016, s. 325–327.

⁹⁶ E. Papataxiarchis, *Being There. At the Front Line of the „European Refugee Crisis*, „Anthropology Today”, no. 3/2016, s. 3–7.

uchodźców może wywołać kryzys między ludnością grecką a cudzoziemcami, którzy są odmienni kulturowo i nie szanują obyczajów miejscowej ludności. Na wyspach permanentnie dochodzi do przestępstw, kradzieży i napadów. Najbardziej przerażająca dla Greków jest jednak skala tej imigracji. Przykładowo, na wyspę Samos zamieszkałą przez ok. 33 tys. Greków w 2015 r. przyłynęło 445 tys. migrantów (na 1 mieszkańca przypadało ponad 10 „obcych”), a w 2016 r. ok. 100 tys.⁹⁷ Jeżeli pozostaliby oni dłużej na wyspie, straciłaby ona swój grecki charakter, a być może sami Grecy, stając się mniejszością na własnym terenie, nie wytrzymaliby takiej presji i opuszczaliby wyspę, co *de facto* groziłoby właśnie utratą suwerenności na wyspami egejskimi. Tego typu obawy pojawiły się już wśród greckiego społeczeństwa na przełomie lat 80. i 90 XX w., kiedy prezydent Turgut Özal groził po raz pierwszy zalaniem Grecji przez nielegalnych imigrantów z Turcji jako najskuteczniejszej broni przeciw Grekom. Jego wizję kontynuował premier Süleyman Demirel, który marzył o stworzeniu „Turkish Word stretching from the Adriatic to the Great Wall of China”⁹⁸.

Retoryka używana przez obecnych polityków tureckich nie odbiega daleko od doktryny T. Ozala. Zarówno były premier Turcji Ahmet Davutoğlu, jak i obecny prezydent Erdoğan wielokrotnie wspominali w swoich publicznych wypowiedziach o planach zwiększenia wpływów Turcji w Europie przez eksport instytucji religijnych islamu⁹⁹, no i oczywiście przez migracje ludności¹⁰⁰. W jednej ze swoich wypowiedzi Erdoğan stwierdził: „Creating a new, big Turkey is accomplished by helping to resettle a large, sympathetic community of Syrian brothers and sisters”¹⁰¹. Prezydent Turcji widzi też kluczową rolę swojego kraju jako centrum religijnego dla islamu sunnickiego u narodów zamieszkujących Bliski Wschód, jak i region Bałkanów¹⁰². Tego typu wypowiedzi są odczytywane ze szczególnym niepokojem przez Greków, którzy obawiają się otoczenia przez islam, tym bardziej że w krajach bałkańskich populacja ludności muzułmańskiej wzrasta. Oliwy do ognia w stosunkach grecko-tureckich dodała także wypowiedź prezydenta Erdoğan, który miał rzekomo domagać się zorga-

⁹⁷ Dane greckiej policji, http://www.astynomia.gr/images/stories//2016/statistics16/allodapwn/11_statistics_all_2016_methorio.png (dostęp 16.12.2016).

⁹⁸ G. Tüysüzoğlu, *Strategic Depth: A Neo-Ottomanist Interpretation of Turkish Eurasianism*, „Mediterranean Quaterly”, Spring 2014, s. 90.

⁹⁹ I.A. Lamb, *The Gates of Greece: Refugees and Policy Choices*, „Mediterranean Quaterly”, June 2016, s. 83.

¹⁰⁰ V. Gaetan, *op.cit.*

¹⁰¹ *Ibidem.*

¹⁰² B. Park, *Turkey's Isolated Stance: An Ally No More, or Just the Usual Turbulence?*, „International Affairs”, no. 3/2015, s. 595.

nizowania referendum w Tracji Zachodniej w sprawie jej przynależności do Grecji¹⁰³. Co prawda, wypowiedź tę zdementowano, jednak nieufność w stosunkach grecko-tureckich narasta¹⁰⁴.

Politycy tureccy jednak nie tylko głoszą hasła neoislamizmu (neo-Muslim), zaczynają także używać coraz bardziej niebezpiecznych haseł rewizji traktatu lozańskiego z 1923 r., regulującego zewnętrzne granice Turcji. Oczywiście posługiwanie się hasłami rewizjonistycznymi początkowo ukierunkowane było na zakusy Turcji związane z możliwością wykorzystania wojny domowej w Syrii i Iraku do rozszerzenia swojego terytorium na Bliskim Wschodzie, a w szczególności o roponośny Mosul. Jednak obecnie politycy tureccy coraz bardziej kwestionują granice na Morzu Egejskim, uważając, że wyspy egejskie niesłusznie zostały przekazane Grecji. Ta retoryka pojawiła się w tureckiej debacie politycznej już w 1974 r., jednak nie używano jej od czasu poprawy stosunków między oboma krajami w 1999 r. Współcześnie narracja kwestionująca greckość wysp egejskich pojawia się zarówno w wypowiedziach ministra spraw zewnętrznych Turcji Mevlüta Çavuşoğlu, jak i prezydenta Erdoğan¹⁰⁵. Grecy politycy nie pozostają bierni na prowokacje tureckie, minister obrony Grecji Panos Kammenos buńczucznie odpowiada: „jeżeli Erdoğan chce unieważnić Traktat z Lozanny, to możemy przywrócić Traktat z Sèvres”¹⁰⁶, w efekcie którego Turcja znajdowała się pod okupacją mocarstw po I wojnie światowej.

Eskalacja napięcia między Grecją i Turcją narasta, samoloty tureckie naruszają grecką przestrzeń powietrzną, a tureckie okręty wojenne opływają greckie wyspy¹⁰⁷. Obecna sytuacja zaczyna przypominać tę z 1996 r., kiedy oba kraje stanęły na krawędzi wojny. Jeżeli dodamy do tego „bombę migracyjną”, to sytuacja może wyrwać się spod kontroli i zagrozić nie tylko wybuchem konfrontacji na Morzu Egejskim, ale także przeniesić się

¹⁰³ *Erdogan's Expansionism Claims "From Thessaloniki to Mosul, from Gaza to Siberia"*, 17.10.2016, <http://www.keeptalkinggreece.com/2016/10/17/> (dostęp 16.12.2016).

¹⁰⁴ *Athens News Agency Fires Turkey Correspondent over Erdogan's 'Referendum in Thrace'*, 17.10.2016, <http://www.keeptalkinggreece.com/2016/10/17/> (dostęp 16.12.2016).

¹⁰⁵ *Imia are 'Turkish Soil' Says Turkish FM, Prompting Greek Reaction*, "Ekathimerini", 1.12.2016, <http://www.ekathimerini.com/214212/article/ekathimerini/news/> (dostęp 16.12.2016); *Erdogan Criticizes Lausanne Treaty, Says 'We Gave Away The Islands' to Greece*, <http://greece.greekreporter.com/2016/09/29/> (dostęp 16.12.2016).

¹⁰⁶ *Kammenos Sends Stern Message to Ankara from Grek Army Border Outpost*, "Ekathimerini", 5.12.2016, <http://www.ekathimerini.com/214231/article/ekathimerini/news/> (dostęp 16.12.2016).

¹⁰⁷ *Turkish F35 Order Underlines Greek Constraints*, "Ekathimerini" 5.12.2016, <http://www.ekathimerini.com/213451/article/> (dostęp 16.12.2016); *Greece Complains to NATO over Turkish Submarines in Aegean*, "Ekathimerini", 8.10.2016, <http://www.ekathimerini.com/212680/article/ekathimerini/news/> (dostęp 16.12.2016).

na wciąż niestabilne Bałkany, stanowiąc bezpośrednie zagrożenie już nie tylko dla Grecji, ale także dla innych państw Unii Europejskiej.

Konkluzje

W interesie wszystkich graczy koncentrujących swoją uwagę na wydarzeniach politycznych na Morzu Egejskim jest ustabilizowanie sytuacji w regionie. Dotyczy to przede wszystkim napięć związanych z exodusem migrantów próbujących przedostać się przez Turcję do Unii Europejskiej, jak i stosunków bilateralnych między Grecją i Turcją. Jeszcze do niedawna Turcja była krajem przewidywalnym, silnie związanym z zachodem, aspirującym do członkostwa w Unii Europejskiej i stabilnym partnerem w ramach NATO. Zmiany polityczne, które zaszły na wewnętrznej scenie Turcji, jak i wyzwania międzynarodowe w regionie spowodowały osłabienie więzi Turcji i Unii Europejskiej, a także relacji między Turcją i Stanami Zjednoczonymi. Turcja próbuje wzmocnić swoją pozycję międzynarodową, grając na kilku frontach. Pokazuje, że nie jest już krajem zakotwiczonym w Europie, ale otwartym na współpracę z Rosją i państwami Bliskiego Wschodu. Jest krajem rządzonym przez polityków, którzy na potrzeby wewnętrzne zaczęli używać silnej retoryki nacjonalistycznej, która wywołuje silne reperkusje międzynarodowe i antagonizuje stabilnych do tej pory partnerów na zachodzie. Jest krajem, który zaczął używać problemu migracyjnego jako swoistej broni masowego rażenia w stosunkach z państwami europejskimi, a w szczególności ze swoim sąsiadem Grecją.

W stosunkach między tymi dwoma krajami od lat 70. XX w. mamy do czynienia z lokalnym wyścigiem zbrojeń i odnawianymi co jakiś czas konfliktami. Jeżeli do dotychczasowych problemów związanych z nieuregulowanym sporem o podział Morza Egejskiego, ciągłymi naruszeniami greckiej przestrzeni terytorialnej przez Turcję, dołączy jeszcze „bomba demograficzna”, sytuacja szybko może wyrwać się spod kontroli i dojść do tragedii. Grecja jest podatna na prowokację. Będąc pod „protektora-tem” troiki społeczeństwo jest szczególnie czułe na punkcie swojej niezależności, dumą grecką została nadszarpnięta kryzysem ekonomicznym, a w swojej historii Grecja czuła się wielokrotnie upokarzana i zagrożona ze strony Turcji. Grecka kultura, język, religia przetrwały kilkaset lat tureckiej okupacji i radziły sobie w niestabilnym regionie Bliskiego Wschodu. Grecja jest krajem, który traktuje siebie jako przedmurze chrześcijaństwa, którego społeczeństwo broniło Europy przed krocącym ze wschodu islamem. Jest krajem, który chorobliwie dba o swoją homogeniczność i szczególnie obawia się „obcych”.

Przy takim nastawieniu obu państw, w niezwykle „wrzącej” atmosferze wewnętrznej i międzynarodowej, może dojść do tragedii. Ta tragedia może rozlać się poza obszar Morza Egejskiego na Bałkany, a tego scenariusza Europa wielokrotnie doświadczała. Dlatego w interesie Unii Europejskiej, ale także samej Grecji jest podtrzymanie dialogu z Turcją. Ta jednak nie może tylko szantażować Europy, nie może grozić jej bronią demograficzną. Unia Europejska też ma swoją broń, broń gospodarczą – to umowa o unii celnej z Turcją, dzięki której Ankara ma bogatego odbiorcę swoich towarów, co przyczyniło się istotnie do jej sukcesu gospodarczego. Utrata takiego partnera spowodowałaby niepowetowane straty dla tureckiej gospodarki. W swoim regionalnym otoczeniu Turcja nie ma alternatywy dla eksportu swoich towarów. Turcja potrzebuje Europy – Europy stabilnej i bogatej. Będąc w niestabilnym otoczeniu międzynarodowym, Ankara musi mieć przewidywalnych sojuszników w dłuższej perspektywie, a tych Erdoğan może znaleźć przede wszystkim w krajach europejskich. Na pewno nie będzie to Rosja, z którą prędzej czy później dojdzie do sporu o wpływy na Kaukazie, ani nie będzie to żadne z niestabilnych państw Bliskiego Wschodu.

Bibliografia

- A Deal between Turkey and the European Union: Selling Syrian Refugees Short, Assessment Report, Arab Center for Research and Policy Studies, April 2016.
- Bahcheli T., *Greek–Turkish Relations Since 1955*, London 1990.
- Clogg R., *A Concise History of Greece*, Cambridge 2002.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A European Agenda On Migration, Brussels, 13.5.2015, COM(2015) 240 final.
- Council Decision Establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece, (EU) 2015/1601, 22.09.2015.
- De Marcilly Ch., Garde A., *The EU–Turkey Agreement and Its Implications. An Unavoidable but Conditional Agreement*, “European Issues”, no. 396/2016.
- Di Bartolomeo A., *EU Migration Crisis Actions with a Focus on the EU–Turkey Agreement*, “Policy Brief”, issue 4/2016.
- Dimitriadi A., *Deals Without Borders: Europe’s Foreign Policy on Migration*, European Council on Foreign Relations Brief Policy, April 2016.

- Düvell F., *Turkey, the Syrian Refugee Crisis and the Changing Dynamics of transit Migration*, "Mediterranean Yearbook", January 2013.
- Evangelidis A., *The Greek State's Response to the Refugee Crisis and the Solidarity Movement*, "Contemporary Southeastern Europe", no. 3/2016.
- Gaetan V., *Greece, Turkey, and Migration Cooperation*, "Foreign Affairs", 29.09.2015.
- Gokalp Aras N., Sahin Mencutek Z., *The International Migration and Foreign Policy Nexus: the Case of Syrian Refugee Crisis and Turkey*, "Migration letters", vol. 12, no. 3/2015.
- Greenhill K.M., *Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis*, "European Law Journal", vol. 22, no. 3/2016.
- Gundogdu A., *Identities in Question: Greek-Turkish Relations in a Period of Transformation?*, "Middle East Review of International Affairs", no. 1/2001.
- İçduygu A., *Turkey's Evolving Migration Policies: A Mediterranean Transit Stop at the Doors of the EU*, "IAI Working Papers" Istituto Affari Internazionali, September 2015.
- Katsiaficas C., *A New day for Greek Migration Policy? The New Government and Prospects for reform*, "BREF Commentary", no. 33/2015.
- Kutlu-Tonak Z., *Endless Escape: From Syria to Turkey, Then to Europe*, "Studies on Ethnicity and Nationalism", vol. 16, no. 1/2016.
- Lundgren Jorum E., *Beyond Syria's Borders: A History of Territorial Disputes in the Middle East*, London 2014.
- Martin M., *The Rise of Xenophobia and the Migration Crisis in Greece. The Council of Europe's Wake-up Call: "Europe cannot afford to look away"*, Statewatch Analysis, March 2013.
- Nestoras A.A., *The Gatekeeper's Gambit: SYRIZA, Left Populism and the European Migration Crisis*, Institute of European Democrats Working Paper, Brussels, 23.12.2015.
- Nomikos J.M., *Illegal Immigration and Organized Crime In Greece*, „Research Paper”, no. 144/2010.
- Papataxiarchis E., *Being There. At the Front Line of the European Refugee Crisis*, "Anthropology Today", no. 3/2016.
- Park B., *Turkey's Isolated Stance: An Ally No More, or Just the Usual Turbulence?*, "International Affairs", no. 3/2015.
- Powell S.R., *EU/Turkey Refugee Agreement Benefits EU, Not Stranded Refugees*, "Washington Report on the Middle East Affairs", vol. 35, issue 4/2016.

- No Safe Refuge. Asylum-Seekers and Refugees Denied Effective Protection in Turkey*, Amnesty International, London 2016.
- Seufert G., *Turkey as Partner of the EU in the Refugee Crisis*, "SWP Comments", January 2016, Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs.
- Shaw S.J., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, New York 1977.
- Summary of Regional Migration Trends. Middle East, Danish Refugee Council, April 2016.
- Şirin Öner N.A., Genç D., *Vulnerability Leading to Mobility: Syrians' Exodus from Turkey*, "Migration Letters", vol. 12, no. 3/ 2015.
- The Situation of Refugees and Migrants under the EU-Turkey Agreement of 18 March 2016, Parliamentary Assembly Council of Europe, Doc 14028, 19 April 2016.
- Togral Koca B., *Deconstructing Turkey's "Open Door" Policy towards refugees from Syria*, "Migration Letters", vol. 12, no. 3/2015
- Triandafyllidou A., *Migration in Greece, Developments in 2013*, Report prepared for the OECD Network of International Migration Experts, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy, 13 November 2013.
- Triandafyllidou A., Gemi E., *Irregular migration In Greece: What is at stake?*, "ELIAMEP Policy Paper", June 2015.
- Tüysüzöğlü G., *Strategic Depth: A Neo-Ottomanist Interpretation of Turkish Eurasianism*, "Mediterranean Quaterly", Spring 2014.
- Veremis T., *The Ongoing Aegean Crisis*, "Thesis. A Journal of Foreign Policy Issues", no. 1/1997.

Słowa kluczowe: Grecja, Turcja, Unia Europejska, polityka zagraniczna, spór międzynarodowy, kryzys migracyjny

Key words: Greece, Turkey, European Union, Foreign Policy, International Dispute, Migration Crisis

Greek–Turkish Relations, UE and Migration Problem

Abstract

In 2015 the European Union was faced with a huge problem – the migration crisis, which saw more than a million migrants crossing the EU borders. Almost 900,000 came to the EU from Turkey. Migrants travelled from the Turkish Anatolian coast to the nearby Greek islands in the Aegean Sea. The Aegean has for decades seen territorial disputes between

Greece and Turkey concerning delimitation of the boundaries of the continental shelf, territorial waters, airspace. Turkey also claims the right to the Greek islands at its shores. Mass migration of Muslims to Greek islands contribute to escalations of tensions between Athens and Ankara. Greece is getting increasingly concerned about the possibility of Turkey using the 'demographic weapon'.